

Regulators electronics «High-Tech» fats in chasa

L'intrapraisa da famiglia «Radiar» da Josef Sedlacek lavura – retrat a Sent – pel marchà mundial

«A2 Swiss Industry Controller» ha nom la plattina electronica chi'd es statta svilupada a Sent e chi vain dovrada per manisar maschinas industrialas sün tuot il muond. Ün exaimpel per lavur d'innovaziun moderna «made in Engiadina».

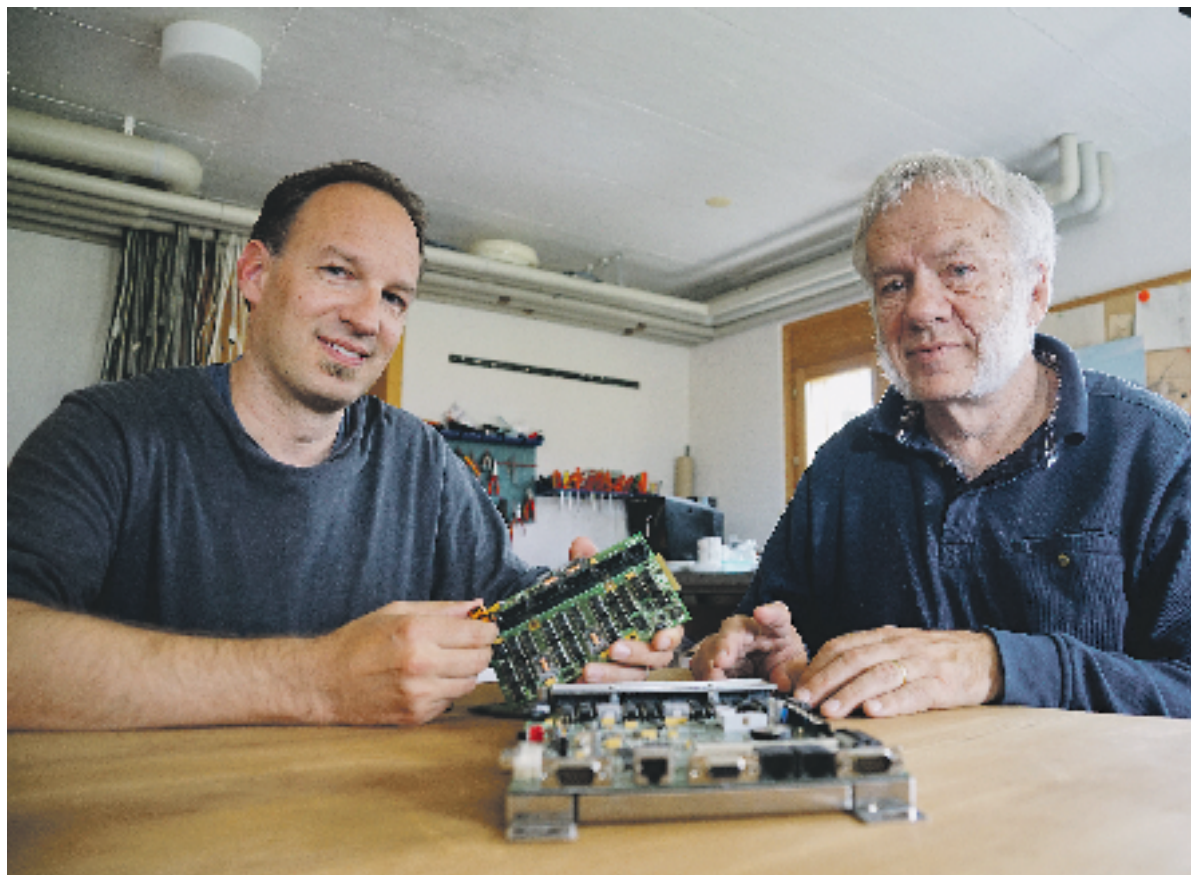
JON DUSCHLETTA

Nüglia da nüglia nu muossa via a Saran-schasch a Sent süll'existenza da la firma «Radiar». Nanca ün nom vi d'üna sclingia – pervi cha neir quella nun exista vi da la chasa Engiadinaisa da Josef e Maria Sedlacek. La porta laterala chi maina i'l lavuratori da Josef e seis figl Jan es ragiundscha be passond tras l'üert. Là regna Maria – sch'ella nun es güst'occupada culla contabilità da l'affar.

Il fisiker Josef Sedlacek es derivant da Prag in Tschekia. El es rivà dal 1968 in Svizra ed ha scrit quia sia dissertaziun. La decisiun da gnir a star a Sent ha güsta eir dat andit da ris-char l'indipendenza professunala. Hoz po Josef Sedlacek guardar inavo sün passa 35 ons lavur da svilup sül sectur d'electronica. «Cur ch'eu sun rivà in Engiadina d'eira amo difil da chattar inchün, ma la gliud ha chattà a mai», disch el grat. Dürant ils ons 1980 lavuraivan fin ses personas pella firma Radiar. Josef Sedlacek ha absolt davopro amo l'examen da maister e scolà in seguit a raduond tschinch giarsuns i'l manster d'electroniker. Daspö tschinch ons füss el pensiunà. «Füss – uossa lavura'l be amo ses dis l'eivna», disch seis figl Jan.

Prodots innovativs per l'industria

La firma Radiar viva fingià daspö blers ons la filosofia da lavurar sün ot nivel tecnologic e cun success illa periferia, ün pass da la natüra e dal bun ajer. Quai ch'organisaziuns sco Mia Engiadina promovan actualmaing. Quai vala amo

Jan e Josef Sedlacek in lur lavuratori a Sent cun duos generaziuns da lur «Swiss Industry Controller». Davantvart sün maisa la versiun extaisa dal controller A2 maxi. fotografia: Jon Duschletta

dupl per Jan Sedlacek. El es scienzià da la Terra, ün uschè nomnà climatolog, e lavura a temp parzial pella Scoula politecnica federala, l'ETH. El lavura singuls dis a Turich pro – e singuls dis davent da chasa per l'ETH. Ses ons ha el vivü cun sia famiglia amo giuvna a Montreal in Canada ed ha scrit là sia dissertaziun. Jan ha eir lavurà sco co-auteur vi dad ot chapitels dal rapport mundial dal clima da l'Uno. Insembel cun Armon Ruben ha el implü ün'agen, pitschen affar per

l'evaluaziun da datas e per modella-ziuns e previsuns automaticas da l'ora.

Pelplü imprenda Jan Sedlacek da seis bap Josef la construziun e la programaziun dal «Swiss Industry Controller». La versiun C2 da quel controller ha inventà Josef dal 1998 sün intima-ziun d'ün cliant chi vaiva quella jada dab-sögn «d'ün nouv sistem electronic per reglar e manisar paisas industrialas». In-tant sun las plattinas da circuits electronics C2 e, daspö circa tschinch ons,

eir la versiun nouva A2, i'l servezzan permanent in diversas applicaziuns tecnicas sün tuot il muond. Ils controllers vegnan construits in Svizra our da prunas componentas electronicas e vegnan adattats e programmats da Josef e Jan Sedlacek a Sent. Els vendan lur controllers dad ot nivel tecnologic bod exclusivamaing ad üna grond'intrapraisa illa Bassa.

C2 ed A2 sun prodots chi vegnan in prüma lingia nüzzats sco sistems da manisaziun per maschinas chi paisan divers materials sün basa da rezepturas individualas e doseschan e transporteschan quels materials illas maschinas da produziun. Exaimpels pel adöver dals controllers «made by Sedlacek»

sun process da dosaziun, vuol dir da paisar giö, masdar e d'imbutigliar materials. Implü process da manisaziun da motors e da maschinas da masüraziun in 3D opür eir sistems chi maisdan divers materials ill'industria da mangiativas, da farmacia o da chemia.

Ideal per simplifichar process

Natüralmaing cha'l controller A2 sco Hardware es construi in möd, ch'el po gnir adattà cun ulteriuras plattinas electronicas als bsögn individuals dals cliants. Jan Sedlacek disch: «Nus «scrivain» il design da la platta Hardware e programmain il chip e l'applicaziun. E Josef Sedlacek, chi sezzà vi d'üna lunga maisa immez ün battibuogl creativ da computers, cabels ed elemaints electronics, disch: «Hoz n'haja güsta implementà ün'applicaziun nouva d'ün dozent da l'ETH sül A2». Josef Sedlacek ha sviluppa seis controllers in collavuraziun cun l'ETH. Sco lingua da programmaziun vain utilisada «Oberon», ün'invenziun da la Scoula politecnica. «Nos controllers sun construits sün fich ot e modern nivel technologic», disch el. «Nus pensain, cha quist es ün sistem innovativ e bain adattà per simplifichar numerus process ill'industria.»

Grond eir illa versiun mini

Implü han sviluppa Josef e Jan Sedlacek il controller A2 mini illa grondezza d'ün telefonin. Quista versiun es ideala per manisar singulas maschinas e motors sco uras da parkegi o maschinas da lavar. «Nos cliants predschan prodots «per els simpels da dovrar» chi funcziunan in möd fidaivel e sur blers ons sainza disturbis», disch Josef Sedlacek. E Jan, pront da surtour l'affar da famiglia ün bel di, agiundscha: «I füss bun d'avair in avegnir eir amo duos cliants implü.» Ils Sedlaceks san, ch'els han in mans na prodots da massa, ma bain schi prodots fich retscherchats ed innovativs grazcha a la cumbinaziun da «High-Tech» cun ün adöver simpel pels utilisaders.

«Els nu rivan da schmetter!»

Ün'eivna da lavur speciala a Ftan

Voluntaris han impris a reparar ün mür süt a Ftan d'ürant ün'eivna da vacanzas. Organisà l'eivna speciala ha la fundaziun per ingaschamaint da l'ambiant insembel cun Pro Terra Engiadina e Pro Natura.

SELINA BISAZ

La fundaziun per ingaschamaint per l'ambiant (Stiftung Umwelteinsatz) ha organisà ün'eivna da vacanzas specialas a Ftan, insembel cun Pro Natura. Intuorn desch voluntaris han pudü güdar a reparar ün mür süt lung la via vers il muglin vegl a Ftan in cooperaziun cun Pro Terra Engiadina. Il terrain chompiv cuntegna blers prats süts e blera frus-chaglia spordscha ün spazi da viver prezios ad insects, mamifers pitschens ed utschels. Il mür süt dess güdar a mantegner la diversità. Hozindi nu vain plü pajà per fabricar ün mür süt, tenor Kari Gerber, il manader da l'eivna da proget.

Superbigia e concentraziun

Dürant üna visita disch la voluntaria Vreni cun superbigia: «Guarda, quist toc mür vaina rablà nan daspö her! Nun es quai grondius?», e muossa sün ün toc mür süt da ver ün e mez meter lunghezza ed ün meter otezza. Verena Welsh es

da Turich, l'hom deriva dafatta dals Stadis Units da l'America. Els sun gnüts a güdar perche chi han ün üert da Schreiber e voutan eir far ün mür süt in quel. Lur figl es giardinier da paesagi ed ha decis spontanamaing da gnir a güdar.

Ils Welshs fan la prüma vouta lavur voluntaria, ma i planiseschan da far amo plü davo quist'esperienza. Verena manaja chi saja üna lavur cun sen, impüstüt per l'avegnir. Id es eir interessant ad imprender la tecnica da fabricar mürs süts. Da quist maniamaint sun eir ils oters partecipants.

Eir Lorenz da Berna, chi'd es ün pa plü giuven co ils oters, es ün giardinier da paesagi e vuol imprender a far mürs süts. El pensa cha l'acziun saja alch bun per l'ambiant e fess quai darcheu.

Sandra Zogg da San Galla es gudent dadoura il liber e güda. Ella es per la prüma vouta in Engiadina, e pro uschè ün ingaschamaint ma disch: «Eu fetsch quai sgüra inavant». Per ella es la limita da portar craps gronds, uschnà güda ella gudent e chatta fascinond co chi's po dovrar il material da la natüra.

per far alch meglder vi dal mür. Tante-rain daja üna posa per tuots, ma invezza dad ir in ün caffè sezzan ils voluntaris sül bancin o fan marendra sül prà dasper il mür. Üna vouta passan vachas sur la via inua chi vain lavurà, lura ston ils voluntaris eir far üna pitschna posa. Las vachas paran interessadas vi da las lavuors.

L'atmosfera es concentrada, ma paschaivla. Tanteraint as doda rier o discussiens che far o che metter inua. Homens portan craps gronds vi e nan o douvran il martè per far gnir pitschen a

tscherts craps. «Kari, poss eu sfrattamar quist?», dumonda ün hom e muossa sün ün crap plü grond.

Ün bel purtret

A Kari Gerber es important cha'l mür es bel e tegna ün pèr ons, i'l meglder cas ün pèr decennis. Il mür dess avoir üna lingia horizontala tenor il meter. Üna corda chi'd es stendüda sur la saiv muossa quant grond cha'l mür po dvantar, quai es prescrit. El muossa ün exaimpel: «Vus vezzais co chi'd es fat bain quia. Id es ün bel purtret.» Amo ün

Ils voluntaris sun concentrats vi da la lavur e nun han temp da giodair la cunrada da Ftan, ourdvar d'ürant üna cuorta posa. fotografia: Selina Bisaz

pa umus vuol el metter sü. Per ragiundscher il böt predscha Gerber: «Dovrai tuot che chi'd es avantman!». El sà, cha'l mür as sbassa cul temp. Ils voluntaris taidlan e lavuran inavant. I vegnan ramassats craps gronds e pitschens, erba e terra vegnan missas illas sfessas. Kari Gerber ha adüna eir in ögl l'ora. Uschè po el adattar il plan dal di, schi fa dabsögn.

Lura manaja el amo sur dal mür: «I para tort perche cha nus eschan relativamaing ot quia».

Tuot in üna vouta daja ün pitschen accidaint: «Ui, quel va in tocs!», cloma la voluntaria Sandra. Ün toc crap es svolà speravia ad ella be apaina. Tenor Gerber nun haja dat gronds accidaints d'ürant seis temp sco manader. Pel solit daja be bagatellas sco pitschnas bottas, sgraffels o cha'l daint vain serrà aint. Ma per quai es el equipà.

Kari Gerber cloma a tuots e disch che chi'd es planisà per davomezdi. Cur ch'el es a fin cullas spiegaziuns as preparan tscherts per ir in lur abitaziuns da vacanzas, oters lavuran amo diligiaintamaing. Ün voluntari plü giuven disch lura: «Quels nu rivan da schmetter!». I para propi cha'ls blers voluntaris lavuran pronts e cun algrezcha. A la fin da l'eivna van tuot ils voluntaris a guardar il muglin vegl da Ftan e davopro a mangiar pizza insembel. Lura pon els quintar sur da lur experiencias.

Prosmas datas, infuormaziuns: www.pronatura.ch e www.umwelteinsatz.ch